

Posudek o souladu pořadu Infiltrace (Obchod s nadějí) se standardy novinářské etiky

Vypracoval: doc. MgA. Jan Motal, Ph.D. Katedra mediálních studií a žurnalistiky, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00, Brno; e-mail:

jmotal@mail.muni.cz. Prohlášení o absenci střetu zájmů (nezávislosti) viz závěr analýzy.

Souhrn nejdůležitějších zjištění:

Pořad porušuje zásady novinářské etiky, a to v následujících bodech:

1. Pořad využívá nepoctivých novinářských prostředků, aniž by dostatečně artikuloval veřejný zájem; není doloženo, že by se autorky snažily informace publikované v pořadu prve získat jinými metodami; použití skryté záznamové techniky v pořadu lze považovat za „rybaření“, spornou a bez dalšího ospravedlnění eticky závadnou praxi.
2. Autorky využívají specifického formátu „infiltračních“ pořadů známých ze zahraničí, ale nenaplnují zvyklosti tohoto formátu. Objektem zájmu není mocenská ani veřejná instituce, ale soukromý subjekt bez zásadního vlivu na širší veřejnost; podobně téma, které předkládají, je expertního rázu a diváci je nemohou hodnotit bez uvedení do odborných souvislostí. Etické problémy pořadu jsou tedy spojeny i s dramaturgickými pochybeními v nedůslednosti uplatnění jinak funkčního formátu.
3. Pořad nenaplnuje kritéria na objektivitu investigativní či chápací („angažované“) žurnalistiky – neposkytuje dostatečně informačně hustý, rozsáhlý a hluboký obraz skutečnosti; autorky pořadu nedaly možnost vyjádřit se dotčeným aktérům, nedávají sledované skutečnosti do souvislostí a nepředstavují odbornou diskuzi na expertní téma, jež zobrazují (a které bez těchto informací není laický divák schopen posoudit).
4. Experta Jaroslava Matýse, jenž hodnotí záznam skrytou kamerou použitý v pořadu, nelze hodnotit jako nezávislého; jde o kontroverzní a politicky angažovanou osobu, jejíž výroky o autismu nejsou širokou odbornou veřejností bez problému přijímány. Matýs porušuje „pravidlo Goldwater“, jež psychiatrům zapovídá vyjadřovat se v médiích k diagnózám a zdravotnímu stavu pacientů, které nevyšetřili.

5. Použité záběry s dětmi sice lze ve vysílané verzi považovat za anonymizované (s výhradou, že pro diváky znalé souvislostí jsou děti identifikovatelné vzhledem k místu či dospělým, kteří se o ně starají), nicméně nemají pro laika žádnou sdělnost a jsou tedy pouze emocionálně působivé či ilustrativní. Lze je tedy chápat jako senzacionalistické; nepřinášejí divákovi žádnou relevantní informaci o jednání aktérů a odporují tak pravidlům pro používání záznamů skrytou kamerou s dětmi. Záběry tak narušují důstojnost dětí.
6. Autorky natáčely i zveřejnily záběry s dětmi bez souhlasu jejich zákonných zástupců a proti jejich vůli. Takové jednání je z hlediska novinářské etiky ospravedlnitelné pouze tehdy, pokud by bylo bez jakýchkoliv pochyb evidentní, že je třeba děti před rodiči chránit ze závažných důvodů (např. týrání), což však pořad ani netvrdí, ani nedokládá. Toto porušení standardů je vzhledem k okolnostem (děti oslabené svojí zdravotní situací) třeba považovat za velmi hrubé a nepřijatelné.

Analýza

Cílem následující analýzy není hodnotit podstatu novinářsky zobrazeného problému (čili zda se společensky škodlivé jednání stalo, či nikoliv), ani jednání jednotlivých aktérů k sobě navzájem. Vzhledem k tématu pořadu (činnost spolku, metoda ABA atd.) tedy zůstává posudek neutrální. Posudek se vyjadřuje pouze k vysílanému pořadu jako uzavřenému audiovizuálnímu celku a adaptuje ideálně-typickou pozici „běžného diváka“, čili předpokládá absenci orientace v tématu i problému a pouze základní informovanost o tématu poruch autistického spektra (všeobecný rozhled, který lze předpokládat u většinového diváka ČT). Analýza neposuzuje, zda mají autorky ve svých tvrzeních pravdu, ale jakým způsobem svoje tvrzení předkládají a jaké prostředky k jejich dokládání používají *přímo v pořadu*. Jak zdůvodňují svá tvrzení mimo pořad považujeme za irelevantní, protože nelze předpokládat, že se tato zdůvodnění dostanou i divákovi, jenž uvidí tento pořad, ale nebude sám aktivně další evidenci vyhledávat (a nelze to po něm ani požadovat – pravidlo relevance a ucelenosti žurnalistické práce).

Posudek nelze vykládat tak, že obhajuje jakékoliv protiprávní jednání kteréhokoliv z aktérů, anebo že se vyjadřuje k jednání České televize jako celku. Analýza se rovněž nevyjadřuje k právní stránce věci a nelze ji považovat za právní stanovisko, pouze za expertní názor na

etické zásady běžné v daném oboru. Zaměřuje se tedy výhradně na problém etických standardů novinářské práce ve vztahu ke konkrétnímu pořadu (míra profesionality). Jádrem analýzy je otázka, zda bylo použito nepoctivých prostředků v souladu s étosem žurnalistické etiky.

1 Vymezení základních konceptů

Využití nepoctivých prostředků při natáčení (skrytá kamera, mikrofon, novinářská legenda) je obecně považováno za krajní nástroj žurnalistické práce, jenž je ospravedlněn pouze ve vztahu k vážnému veřejnému zájmu (ČT 16.14, SN 1.j).¹ Určit veřejný zájem navzdory jeho významu pro novinářskou práci ale není snadné, neboť jde o neukotvený koncept.² V obecné rovině je veřejný zájem politickým pojmem spojeným s ideou obecného dobra, čili že jednání institucí přesahuje soukromé zájmy k těm kolektivním; nicméně mimo veřejného pořádku a národní obrany existuje v demokratických společnostech jen malá shoda na tom, co má být veřejným zájmem (a ani ve jmenovaných případech není shoda na tom, jak daným cílům dosáhnout).³ Jak upozorňuje Denis McQuail, za neuspokojivé definice lze z hlediska posuzování kvality médií považovat ty, které spoléhají jak pouze na měření veřejného mínění (např. sledovanost), tak i na vymezení veřejného zájmu jen na základě absolutního principu (neboť na něm neexistuje celospolečenská shoda). Za nejproduktivnější lze považovat procesuální přístup (teorie „společného zájmu“), jenž sice vychází z určitého normativního základu, avšak zvažuje nejširší spektrum zájmů, dlouhodobé následky, které nejsou okamžitě patrné, jakož i postoje expertů či institucí.⁴

Ve vztahu k médiím je rovněž potřeba odlišit veřejný zájem jakožto službu veřejnosti prostřednictvím vysílání, jak ji vykonává Česká televize, čili obecný normativní požadavek na jednání médií a regulaci obsahu (ověřenost, vyváženost, kulturní integrita společnosti, zákaz explicitního zobrazování násilí, ochrana dětí apod.),⁵ od veřejného zájmu jako ospravedlnění

---

¹ Pro zjednodušení jsou pro etické kodexy nadále používány tyto zkratky: ČT = Kodex České televize (ze dne 2. 7. 2003), SN = Etický kodex Syndikátu novinářů ČT (ze dne 25. 11. 1999), IFJ = Global Charter of Ethics for Journalists, The International Federation of Journalists (ze dne 12. 6. 2019).

² Denis MCQUAIL, *Media Performance: Mass Communication and the Public Interest*. Thousand Oaks: SAGE, 1992, s. 20.

³ Andrew HEYWOOD, *Politické ideologie*. Praha: Victoria Publishing, 1994, s. 262–263.

⁴ Denis MCQUAIL, *Media Performance ...*, s. 24.

⁵ S. v. Jan JIRÁK, Zájem veřejný. In: Irena REIFOVÁ & kol. (eds.), *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 318–319.

pro zásah do soukromých zájmů novinářem (typicky narušení soukromí, vynechání práva na reakci apod.), na jejichž ochranu pamatují oborové normy vedené duchem veřejného zájmu v prvním významu. V této analýze máme na mysli druhý význam pojmu čili nikoliv ten vyjadřující obecnou vlastnost média veřejné služby jakožto média realizujícího veřejný zájem, ale veřejný zájem jakožto regulativní ideál omezující či podporující jednání novinářů a formu obsahů. Je proto třeba nejprve určit základní normativní východiska žurnalistické etiky ve vztahu k problému čili k investigativnímu zachycení problému terapie dětí s poruchou autistického spektra.

1.1 Kritéria veřejného zájmu

V obecné rovině lze tedy říci, že ve veřejném zájmu je téma, které přímo souvisí s životem celé společnosti a má na ni zásadní vliv. Typicky jde o jednání veřejných aktérů (politici, obchodníci, manažeři apod.), jež zásadním způsobem ovlivňuje život občanů.⁶ Nicméně vzhledem k procesuální povaze veřejného zájmu nelze tvrdit, že pouhé odhalení určité skutečnosti *samo o sobě* tento veřejný zájem z etického hlediska naplňuje. K zachování profesionality je třeba, aby forma získání a publikování této skutečnosti rovněž byla v souladu s veřejným zájmem. Jen tak lze morálně odůvodnit případný zásah do soukromých zájmů těch, o nichž novináři píší.

Aby byl naplněn veřejný zájem, musí informace (zpráva) především odpovídat základním nárokům kladeným na žurnalistický obsah – tj. pravdivosti, odlišování faktu od osobního názoru, nedeformování zpráv zamlčováním důležitých dat aj. (SN 1) Pod pojmem objektivita je v klasickém pojetí třeba rozumět faktučnost (pravdivost, relevance) a nestrannost (vyváženost a nestrannost, neutrální prezentace).⁷ Faktučnost můžeme hodnotit podle kritéria informační hodnoty, neboli uvedení všech relevantních informací („hustota“), různosti pohledů („rozsah“) a množství faktů a motivů doprovázejících a vysvětlujících základní body („hloubka“). Dalšími kritérii je správnost (ověření ve vztahu k externím

---

⁶ V tomto slova smyslu je třeba zřetelně odlišit zveřejňování materiálů, které uspokojují senzacechtivost, osobní zájmy apod. od těch, které mají šanci vzbudit širokou veřejnou diskuzi na veřejně relevantní téma. Normy nicméně vyzývají novináře, aby pečlivě vážili míru veřejného zájmu případ od případu. *Guidelines on safeguarding privacy in the media*, Council of Europe, 2018, p. 11–12. On-line: <https://rm.coe.int/prems-guidelines-on-safeguarding-privacy-in-the-media-2018-/168090289b> (31. 5. 2021)

⁷ Jörgen WESTERSTÅHL, Objective News Reporting: General Premises. *Communication Research*, 10(3), 1983, s. 403–424.

zdrojům, očití svědci aj.) a ucelenost; podle etických norem patří ucelenost čili uvedení všech relevantních faktů k základní zodpovědnosti žurnalistů (SN 1, IFJ 3). Ve vztahu k naší analýze je důležitá především *interní ucelenost* čili zda jsou předložena divákům všechna fakta – tu můžeme vystihnout právě *informační hodnotou* pořadu.⁸

Investigativní žurnalistika, do níž lze analyzovaný pořad zařadit, operuje na hranici nároků objektivity. Ty nemohou být vždy uspokojeny. Vycházejí totiž z ideje, že žurnalistika naplňuje funkci „hlídacího psa“ a stojí proti mocenským zájmům, jež ohrožují společnost – narušuje tedy princip nestrannosti, ač koncepty pravdivosti a neutrality v podání mohou být dodrženy.⁹ K popsání charakteru analyzovaného pořadu lze rovněž využít koncept *chápací žurnalistiky* (emphatic journalism), jež představuje morální tažení za práva opomíjené části veřejnosti. Novináři se přitom staví do role advokátů obětí veřejných úřadů, vytvářejí pouto s poškozenými a jejich sympatizanty a staví se do jejich čela jako obhájci práv. Jejich práce je stranická, nabývá anti-establišmentové až populistické podoby; tento aspekt v případě médií veřejné služby však většinou chybí.¹⁰ V následující analýze použijeme koncept chápací žurnalistiky jako doplnění perspektivy investigativní žurnalistiky pro specifický formát pořadu.

Poslední klíčovou složkou normativního východiska veřejného zájmu ve vztahu k analyzovanému pořadu je problém mediální reprezentace dětí (jež jsou ústředním prvkem snímku). Mezinárodní i domácí oborové normy kladou zvláštní důraz na ochranu dětí, slabších a zranitelných, obzvláště těch, kteří nejsou schopni adekvátně porozumět kontextu natáčení. Novináři mají zodpovědnost zobrazovat děti věrně, nepoužívat je k vlastním účelům (a nemanipulovat jimi) a vždy zvažovat následky novinářské práce – čili jak jednání novináře může ovlivnit jejich další život.¹¹ Mezinárodní federace novinářů ukládá médiím klást obzvláštní důraz na přesnost a citlivost při zpracovávání témat zahrnujících děti, vyhýbat se stereotypům a senzacionalismu, velmi opatrně přistupovat k publikování jakéhokoliv materiálu a vždy minimalizovat jakoukoliv újmu, nepublikovat nic, co by mohlo vést k jejich poškození, mimo situace jasného veřejného zájmu nepublikovat identitu dětí,

---

⁸ Denis MCQUAIL, *Media Performance...*, s. 197–210.

⁹ *Ibid.*, s. 191.

¹⁰ Kees BRANTS & Yael de HAAN, Taking the public seriously: three models of responsiveness in media and journalism. *Media, Culture & Society*, 32(3), 2010, s. 418.

¹¹ Sarah MCCRUM & Lotte HUGHES, *Interviewing Children: A guide for journalists and others*. London: Save the Children, 1998, s. 33.

používat poctivé, otevřené a přímé metody pro získání záběrů s dětmi, a to včetně souhlasu dětí nebo jejich rodičů, ověřovat důvěryhodnost jakékoliv instituce, jež za děti hovoří atd.¹²

Podle etických pravidel UNICEF pro novináře informující o dětech jsou novináři povinni především respektovat důstojnost dětí a podporovat jejich práva, dbát zvláště na jejich právo na soukromí a důvěru, předcházet jakékoliv újmě, konzultovat svůj materiál s těmi, kteří jsou dítěti nejbližší, aby novináři dokázali adekvátně informace rámovat (politicky, sociálně, kulturně) a nepublikovat nic, co by mohlo dítě, jeho vrstevníky nebo sourozence ohrozit, a to dokonce i tehdy, když jsou identity děti změněny, zahaleny či dokonce nejsou vůbec použity. Novináři jsou povinni poskytovat k materiálu adekvátní kontext, bránit stigmatizaci dětí a všemu, co může negativně ovlivnit jejich další život.¹³

Podle Pokynů k ochraně soukromí v médiích Rady Evropy anonymizaci nelze omezovat pouze na otázku zveřejnění jména či tváře, ale je třeba brát v úvahu i další možnou identifikaci, např. publikováním fotografií s rodinou, místa, kde dítě bydlí apod. Právo na soukromí nezahrnuje jenom identitu, ale i právo na klidný život – čili i to, kde se dotyčný zdržuje, pracuje apod., je třeba považovat za soukromý údaj. Novináři jsou rovněž povinni citlivě zacházet se zobrazováním traumatických či násilných scén, neboť i zobrazení člověka v takovém stavu může být narušením jeho soukromí.¹⁴

1.2 Kritéria hodnocení

Na základě výše uvedeného lze shrnout, že z hlediska mediální etiky je použití nepoctivých prostředků v investigativní či chápací žurnalistice možné, ale pouze jako výjimečný nástroj, a to tehdy, pokud existuje jasný veřejný zájem na informaci, jež má být zjištěna a publikována, pokud je tento veřejný zájem vážný a při pořizování i publikování materiálu je v maximální míře dbáno na to, aby byly brány ohledy na všechny, jimž může informace přitížit či ublížit (procesualita veřejného zájmu), *obzvláště na děti a zranitelné*. Informace musí být doplněny náležitým kontextem, být ověřeny, jasně oddělené od názorů, nesmí být stigmatizující a stereotypní, dbát na soukromí a důvěru zúčastněných a nepublikovat identitu

---

¹² International Federation of Journalists' Guidelines and Principles for Reporting on Issues Involving Children. In: Sarah MCCRUM & Lotte HUGHES, *Interviewing Children: A guide for journalists and others*. London: Save the Children, 1998, s. 40–41.

¹³ <http://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines-reporting-children> (31. 5. 2021)

¹⁴ *Guidelines on safeguarding privacy in the media...*, s. 16; 18; 20.

děti (není-li to v jasném veřejném zájmu). Je třeba se vyhýbat senzacionalismu, zatajování či vynechávání podstatných informací a použít tento extrémní nástroj teprve ve chvíli, kdy všechny ostatní selhaly („materiál nelze ani při vynaložení zvýšeného úsilí získat jinak“, ČT 16.4), přičemž použité pasáže se musí bezprostředně vztahovat k tématu (nelze je použít pouze jako ilustraci). Nutno poznamenat, že divák by měl vidět explicitní doklad toho, že ostatní prostředky získání informace selhaly (jak tomu je např. v investigativních reportážích uváděných v Reportérech ČT a jiné aktuální publicistice na ČT).

Z obecného vymezení jako procesuální hodnoty lze vyvodit, že veřejný zájem je nutné určit posuzováním různých stránek problému a ve vztahu k širokému společenskému kontextu i zájmům aktérů. Lze tedy říci, že pořad naplní kritéria etické žurnalistiky tehdy, pokud bude vyjadřovat ducha výše uvedených zásad. V následující analýze se zaměříme na artikulaci veřejného zájmu (ospravedlnění použití nepoctivých prostředků), informační hodnotu a míru přijatelnosti použitá nepoctivých prostředků ve vztahu k dětem.

2 Infiltrace

2.1 Charakteristika analyzovaného pořadu

Cyklus *Infiltrace* je založen na jednotném schématu: člen tvůrčího týmu se pod legendou (čili bez přiznání své příslušnosti ke štábu, dále protagonista/protagonistka) a se skrytou kamerou dostane do daného prostředí a nahrává jednání aktérů. Záznam posléze komentuje odborník či jej autorky pořadu doplňují dalšími informacemi. Lze tedy konstatovat, že jde o pořad publicistický (zabývá se skutečným jednáním lidí a apeluje na veřejný zájem) se silným autorským přístupem (čili vystupující ze standardních rámců zpravodajství a aktuální publicistiky), založený principálně na používání nepoctivých novinářských prostředků a omezeného okruhu informací, s nimiž autorky nakládají.

Cyklus neusiluje o hlubší ponor do problematiky, zobrazení širších sociálních či odborných souvislostí, zasazení do historického kontextu či začlenění rozmanitých pohledů. Při rozvíření společenské diskuze dramaturgie zařazuje další díl („nová fakta“), který lze však považovat spíše za samostatný pořad navazující na veřejnou diskuzi než jako organickou, druhou část původní epizody. A to i proto, že divák je nucen materiály a informace přijímat odděleně,

s časovým odstupem. To, že se případně nějaké informace mohou objevit v dalším díle nelze brát jako ospravedlnění jejich neuvedení v pořadu (princip ucelenosti a relevance).

Infiltrace navazuje na pořady obdobného formátu ze zahraničí, jako např. *The Secret Policeman* BBC (Mark Daly působil u manchesterské policie, aby odhalil rasismus), *Torture Trail* Channel Four (Martyn Gregory se vydával za obchodníka pracujícího pro libanonskou vládu, aby odhalil obcházení pravidel pro vývoz prostředků, jež mohou být použity k mučení) nebo *World in Action* Granada Television (pod skrytou identitou se novináři vypravili např. do továren, kde umírali dělníci, odhalili korupci či zneužívání dětí). Extenzivní použití nepoctivých prostředků v těchto pořadech je ospravedlňováno nezpochybnitelným veřejným zájmem, protože byly použity na mocenské instituce (hospodářské, politické, bezpečnostní...) a míru veřejného zájmu je schopen posoudit i laik (nejde o expertní téma).¹⁵

Takové novinářské jednání ale musí být cílené a odhalovat systémové podmínky pochybení, nespolehat pouze na sílu získaného materiálu a prezentovat pouze ty záběry, které přímo zobrazují škodlivé chování (zásada přiměřenosti) – aby nešlo o nepřiměřený zásah do soukromí. Tyto pořady jsou zároveň charakteristické zřetelným zaměřením na obhajobu lidských práv, především rozkrýváním případů diskriminace, překračování pracovního práva, mezinárodních úmluv apod. (Tímto naplňují principy chápající žurnalistiky) Je nutné si uvědomit, že podobná praxe je mimo Velkou Británii velmi kontroverzní (v Evropě a USA) a nelze ji považovat za ospravedlnitelnou samu o sobě.¹⁶ V českém prostředí podobnou metodu použily například Apolena Rychlíková a Saša Uhlová v dokumentárním snímku *Hranice práce*, jež rovněž vysílala Česká televize (12. 12. 2017). Rozhodně není možné prostě konstatovat, jak to činí režisérka Šárka Maixnerová, že prostředky, které užívají jsou legitimizované automaticky tím, že jde o zavedený pořad.¹⁷ Za prvé z faktu, že pořad se vysílá již dlouhou dobu, nevyplývá, že je eticky nezávadný, za druhé samotná dramaturgie formátu není dostatečným odůvodněním míry dodržení profesionálních zásad.

Analyzovaná epizoda s názvem *Obchod s nadějí* byla (po odložení na základě protestů dotčených aktérů) vysílána v mírně upravené podobě 12. 4. 2021; původní verze se lišila především tím, že v ní chyběl odborník Pavel Král a anonymizace dětí byla řešena pouze

---

¹⁵ Gavin MACFAYDEN, The practices of investigative journalism. In: Hugu de Burgh (ed.), *Investigative Journalism*. London – New York: Routledge, 2008, s. 149–150.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ <https://video.aktualne.cz/dvtv/odhalili-jsme-neodbornou-terapii-celime-sproste-kampani-rika/r~431d18b2a2a911eb8e470cc47ab5f122/> (31. 5. 2021)

rozmazáním obličejů (což lze považovat za nedostatečné).¹⁸ Předmětem této analýzy je pořad tak, jak jej mohl vidět divák České televize, čili nebudeme přihlížet k původní verzi; nicméně je nutné podotknout, že i když nebyla vysílána, byla autorkami pořadu uvolněna a dostala se prostřednictvím oslovených odborníků na veřejnost.¹⁹ Rovněž upoutávky, které médium extenzivně používalo jako self-promo v běžném vysílacím čase, obsahovaly krátké části záběrů s nedostatečně anonymizovanými dětmi. Použití záběrů ze skryté kamery v upoutávkách s dětmi lze považovat za velmi hrubé porušení principů uvedených výše, a to i z toho důvodu, že umísťovat tyto záběry do upoutávek z hlediska významového není nezbytné a jejich použití lze považovat za doklad senzacionalismu.

Epizoda je v souladu s formátem rámována jako investigativní pátrání, jehož cílem má být rozkrýt pozadí kontroverzní metody a vedení dětské skupiny zaměřené na práci s dětmi s poruchami autistického spektra. Téma je exponováno tak, že skupina přijme na práci nedostatečně proškolenou pracovníci – protagonistku pořadu operující pod legendou. Z pořadu není zřejmé, zda cílem autorek mělo být rozkrýt škodlivé či falešné terapie (metody ABA), anebo rozkrýt pochybení vedení spolku, který ji poskytuje (nekvalifikovanost, nedostatečné dodržení standardů, pochybení v účetnictví a hygieně apod.). Obě dramaturgické linie se prolínají. Divák tak může získat pocit, že terapie ABA je sama o sobě pochybnou (ač v pořadu zazní, že jde o používanou a odborně přijatou metodu) či že lidé praktikující ABA tak *obecně* činí, aby se obohatili. Autorky neoddělují dostatečně tyto dvě linie, i když metodu ABA přímo nenapadají.

Nutno podotknout, že způsob vyprávění příběhu (založený na skryté kameře) již dopředu rámuje sdělení pořadu, ať už by bylo jakékoliv. Z hlediska kognitivní psychologie použité vyprávěcí prostředky ovlivňují způsob, jakým diváci jeho sdělení přijímají – ta stejná událost

---

¹⁸ Ze zásad uvedených výše vyplývá, že na zobrazování dětí natáčených skrytou kamerou je třeba klást přísnější nároky než u dospělých aktérů. O to více, že jde o děti s poruchou autistického spektra, které jsou svým zdravotním stavem ve vztahu k většinové společnosti hendikepovány a lze předpokládat, že případný dopad na jejich život může mít identifikace v záběrech mnohem větší.

¹⁹ Tvrzení režisérky, že pořad unikl tím, že byl „hacknut“, je nutné posuzovat v souvislosti s tím, zda byly dodrženy standardy zacházení s citlivým materiálem obsahujícím soukromé údaje. V tomto smyslu měly autorky či instituce vytvořit takové podmínky, aby úniku maximálně zamezily. Za morálně zcela nepřijatelné je třeba považovat poskytnutí pořadu na stažení, neboť tak nelze docílit kontroly nakládání s pořadem. Za ideální stav je třeba považovat promítnutí pořadu přímo v prostorech České televize, aniž by se kdokoli mimo tvůrčí tým dostal k samotnému souboru s audiovizuálním materiálem. Z etického hlediska jde tedy o hrubé porušení opatrnosti nakládání s citlivým materiálem v době, když už bylo jasné, že s jeho zveřejněním rodiče dětí nesouhlasí. Viz citovaný rozhovor v DVTV.

se jeví jinak ve zpravodajském žánru, v dokumentu o medicíně či v krimi.²⁰ Volba výrazových prostředků (kamera, selekce záběrů, střih apod.) navádí diváky k určitému náhledu na problém. Proto lze předpokládat, že využití nepoctivých prostředků (skrytý záznam, novinářská legenda) povede diváky k myšlence, že jsou svědky sociálně nepřijatelného chování (i kdyby tomu tak nebylo) i bez bližší evidence podstaty problému. Může tak legitimizovat negativní postoje vůči aktérům, aniž by byly dostatečně podloženy argumenty. I proto je třeba doložit, že tyto prostředky byly použity oprávněně. Lze říci, že na tomto základě pořad přispívá neostrostí svého zaměření ke stigmatizaci metody ABA, i když ji přímo nekonfrontuje.

2.2 Artikulace veřejného zájmu

Autorky explicitně neurčují, co je oním veřejným zájmem – pořad začíná pouze obecnou představou o tom, že spolek nepůsobí důvěryhodně a ABA je kontroverzní metoda. To však nelze považovat ani za všeobecně přijímaný fakt, ani za důvodné podezření na jednání v rozporu s veřejným zájmem, které by automaticky ospravedlňovalo použití nepoctivých prostředků (důvody nejsou v pořadu doloženy, divák musí spoléhat na tvrzení a úsudek autorek). Autorky nepoužívají nepoctivé prostředky cíleně k získání konkrétní informace, již nelze zjistit jiným způsobem, ale uchylují se k „rybaření“ (fishing expedition), což je eticky problematické jednání, při němž novináři tajně zaznamenávají realitu a čekají, že něco odhalí.²¹ Takové jednání ale neodpovídá standardům novinářské práce a je předmětem odborných sporů. Např. v roce 2011 se britská tisková rada (Press Complaints Commission) ohradila proti zveřejnění nahrávek rozhovorů mezi ministry, protože pro nasazení skrytého záznamového zařízení neměl The Daily Telegraph dostatečné předchozí ospravedlnění. Rada konzistentně vyzývá novináře, aby podobné „rybářské výpravy“ nepodnikali a používali nepoctivé prostředky jen ve velmi krajním případě.²² Z oborových standardů vyplývá, že prvním krokem novináře před použitím skryté kamery či legendy by mělo být kontaktovat

---

²⁰ David GILES, *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012, s. 119–123.

²¹ Richard SAMBROOK, Journalism, sources, privacy and the law. *Journalism, Media and Culture*, Cardiff University, 30. 9. 2014. On-line: <https://www.jomec.co.uk/blog/journalism-sources-privacy-and-the-law/> (17. 5. 2021)

²² James ROBINSON, Daily Telegraph censured by PCC over Vince Cable tapes. *The Guardian*, 10. 5. 2011. On-line: <https://www.theguardian.com/media/2011/may/10/daily-telegraph-vince-cable-tapes> (17. 5. 2021)

předmět zájmu či zdroj otevřeně jako novinář a snažit se získat informace či přístup k nim čestným způsobem.²³ Teprve když má novinář dostatek evidence, že se dotyčná osoba či instituce dopouští nekalého jednání a přímá konfrontace nepřinesla potvrzení (např. je třeba dokázat úplatnost politika a on to popírá), mohou novináři využít těchto nepoctivých metod. Tyto standardy zde očividně nebyly dodrženy.

Jak již bylo konstatováno, investigativní či chápací žurnalistika se orientuje na rozkrývání sociálně škodlivého jednání mocenských institucí, přičemž novináři zastupují určitou opomíjenou část veřejnosti, za jejíž práva bojují (viz příklady výše; do této kategorie v českém kontextu spadají jmenované *Hranice práce*). Avšak v případě *Infiltrace* nejsou nepoctivé prostředky použity na mocenské centrum, ale na soukromé jednání, které neovlivňuje společnost jako celek (anebo tento vliv není bez pochybností prokázán).

Pořad se od obdobných výše uvedených zahraničních formátů rovněž liší tím, že schází jasný akcent na lidskoprávní tematiku. Je totiž problematické určit, jakou část veřejnosti a její práva autorky reprezentují. Jako nejpravděpodobnější se jeví obhajoba práv dětí s poruchami autistického spektra a jejich rodičů. Protagonistkou je Bára Boháčková, v epizodě představená jako divačka, matka dítěte s poruchou autistického spektra, která chce vypátrat „pravdu“ o podivné nabídce. Pořad ale nezasazuje tuto motivaci do širšího sociálního kontextu a spoléhá na pouhou artikulaci individuálních emocí (zvláště v závěru). Jako synekdocha *pars pro toto* by sice měla Boháčková zastupovat rodiče dětí, ale ti samotní nebyli k natáčení pořadu přizváni, nevystupují v něm a v současné době patří mezi ty, kteří se cítí pořadem poškození. Není rovněž jasné, zda s lidmi, kteří v centru pracují, již předtím někdo měl špatné zkušenosti, není předložen žádný doklad o újmě, k níž mělo v minulosti dojít. Autorky pořadu rovněž neodkrývají systémové problémy, neodhalují konkrétní pochybení veřejných orgánů (pouze v náznaku), ani nereflektují širší souvislosti psychiatrické péče u nás (opět pouze okrajově to zmíní odborník Pavel Král na závěr pořadu). Lze tedy konstatovat nejen to, že nelze určit konkrétní skupinu lidí, jež by v rámci veřejného zájmu měly autorky zastupovat, ale že i předpokládaná skupina (rodiče dětí s poruchou autistického spektra zahrnutých v pořadu) se s jejich záměry neztotožňuje. Autorky tedy apelují na nepřesně určený obecný zájem, staví se do role obhájkyní práv dětí (to explicitně

---

²³ Chris FROST, *Privacy and the News Media*. London – New York: Routledge, 2020, s. 79.

zaznívá v závěrečné řeči protagonistky), aniž by však tento zájem zřetelně artikulovaly a zdůvodnily.²⁴

Vzhledem k tomu, že veřejný zájem je třeba chápat procesuálně a je do něj třeba zahrnout i sociální menšiny (rodiče dětí s poruchami autistického spektra, lidé v pomáhajících profesích prosazující alternativní metody atd.), musí vyjadřovat hlubší poznání sociální reality, vztahy aktérů mezi sebou, systémové podmínky jednání (např. v pořadu chybí i tak základní informace, zda na danou pozici, do níže je protagonistka přijata, je z hlediska principů ABA skutečně vyšší kvalifikace nutná). To nelze bez porozumění situace rodičů dětí, popsání stavu péče o děti s poruchami autistického spektra v Česku, předložení kontextu terapeutických metod a jejich vztahu k veřejné politice (opět pouze okrajově se zmiňuje legislativní návrh na oficiální uznání metody ABA). Obohacení, k němu mělo dojít, není prokázáno; jsou prezentovány pouze finanční částky bez souvislostí. Není tedy vůbec jasné, kdo je obětí – zda se třeba úředníci i vedoucí centra pouze nesnaží „bruslit“ systémem tak, aby zajistili pro svoje děti přijatelnou péči v rámci možností u nás, anebo skutečně záměrně porušují pravidla pro vlastní obohacení.²⁵ Aby divák mohl rozhodnout *kdo je skutečnou obětí*, nemá relevantní informace. V případě, že by se prokázalo, že zobrazované skutečnosti jsou ve skutečnosti „strategií přežití“ v nedostatečném sociálním a právním systému, mohlo by jít dokonce o přístup výrazně stigmatizující a narušující lidskoprávní étos (pro tento druh žurnalistiky nezbytný). Z chápající a investigativní žurnalistiky zůstala tedy jen rudimentární složka: emocionalita a stranickost. Nelze tedy tvrdit, že byly naplněny zásady etické žurnalistiky. Tím, že autorky zcela vynechaly z pořadu rodiče dětí ve skupině, ale i další odborníky na práci s dětmi s poruchami autistického spektra a znalce prezentované metody, jsou reprezentovaný veřejný zájem i údajné doklady o škodlivé činnosti spekulativní.²⁶ Tím není

---

²⁴ Například „infiltrační“ pořad *Secret Policeman* BBC jasně provazuje rasistické výroky policistů s případy z minulosti a od expozice je zcela zřejmé, na jaké konkrétní druhy chování se investigace zaměřuje. Rovněž záběry, které se v pořadu objevují, jsou jasnou a nezpochybnitelnou evidencí rasismu a nemají spekulativní povahu.

²⁵ Cílem tohoto posudku není hodnotit faktický stav věc zobrazovaných v dokumentu. Pouze upozorňujeme na to, že divák neobeznámený s kontextem nedokáže posoudit, zda nesleduje jednání lidí, kteří sice mohou překračovat normativní rámec dané činnosti, ale činí tak proto, že zákony jsou nedostatečné, chybí podpora pro podobné skupiny apod. Chápající žurnalistika většinou hledá systémové, strukturální příčiny ze strany státní či ekonomické moci, zde jsme svědky spíše opačného postoje, kdy jako by autorky zastávaly roli finančního úřadu, anebo hygienické stanice. Tím se vychylují z toho, jak je většinou obdobný formát v zahraničí dramaturgicky vystavěn. I v minulých dílech cyklus prokázal spíše stigmatizující než lidskoprávní rámování, jako např. v díle *Já, muslim* (J. Ovečka, ČT 2005).

²⁶ Resp. není schopen je bez dalšího posoudit divák, musí prostě věřit autorkám, že jednání je sociálně škodlivé.

řečeno, že zde žádný veřejný zájem není – nebyl však dostatečně doložen na to, aby ospravedlnil tak masivní využití nepoctivých prostředků a zásah do soukromí dětí.²⁷ Lze tedy říci, že je v pořadu prezentován osobní zájem protagonistky (potažmo odborníka Matýse, viz dále) a jsou prezentovány skutečnosti poukazující na porušování zákonného rámce pro provoz podobného zařízení (z hlediska účetnictví či hygieny), nikoliv však dostatečné doklady o škodlivosti samotné terapie či terapeutického jednání aktérek pořadu.

Na základě informací prezentovaných v pořadu nelze autoritativně rozhodnout, zda bylo použití nepoctivých prostředků ve chvíli, kdy začaly autorky natáčet, ve veřejném zájmu. Vzhledem k tomu, že samotný průběh terapie nekommentuje odborník na danou metodu a není zřejmé, zda a jak došlo k újmě na dětech, není ani prokazatelné, že by bylo ve veřejném zájmu zveřejnit materiály obsahující terapii či práci s dětmi. Takový veřejný zájem je třeba doložit, nikoliv pouze předpokládat.

2.3 Informační hodnota pořadu

Jak jsme již konstatovali, nestrannost není nutnou složkou investigativní či chápající žurnalistiky, spíše naopak. Je třeba ale zvažovat, nakolik jsou naplněna kritéria informační hodnoty čili zda jsou informace podávány v dostatečně faktické a ucelené podobě. V pořadu není dán prostor vyjádřit se nikomu z aktérů zaznamenávaných skrytou kamerou, ani rodinám dětí, které byly součástí dětské skupiny. Jak lze vyvodit z událostí po zveřejnění upoutávek, rodiny nebyly dotazovány ani dodatečně po natočení pořadu.²⁸ Lze tedy konstatovat, že autorky neusilovaly o vyváženost, nebyl dán prostor protistraně (což je základní povinnost novináře, viz IFJ 5, ČT 16.7). Takové jednání novinářů je ospravedlnitelné tehdy, pokud je předmětem jejich zájmu vlivná mocenská instituce, která buď automaticky má přístup do médií (například vláda, veřejně známé osobnosti apod.), anebo je schopna se svým společenským významem do médií prosadit (právo na reakci má chránit slabé a dát jim možnost se bránit). Nic z toho nelze tvrdit o aktérech kauzy, proto je třeba považovat jejich

---

²⁷ Např. chyby v uplatňování terapie musí zhodnotit certifikovaný odborník, jenž je schopen takové nedostatky rozeznat. Podobně újmu způsobenou dětem musí konstatovat rodič či lékař dětí (za souhlasu rodičů), v pořadu je prezentována pouze spekulativně na úrovni názoru odborníka, který nikoho z aktérů nezná a nemůže je tedy diagnostikovat.

²⁸ Viz Výzva k mimosoudnímu urovnání sporu, námitka proti zpracování osobních údajů, adresovaná České televizi AK Hartman, Jelínek, Fráňa a partneři dne 7. dubna 2021.

neoslovení i že jim nebyl poskytnut prostor se vyjádřit za hrubé porušení principu vyváženosti. Z hlediska informačního rozsahu je divák podstatně ochuzen, neboť je mu prezentován pouze výklad autorek pořadu (resp. vyjádření protagonistky) a expertů – psychiatra Jaroslava Matýse, který záznam průběžně komentuje, a účetního Karla Malého. Vyjádření experta Pavla Krále je věnován jen okrajový prostor na závěr, odborník nekomentuje přímo dění na záznamu, a lze tedy říci, že dominantní expertní výklad k metodě ABA podává pan Matýs (neboť Malý se nevyjadřuje k terapii). Jak už bylo konstatováno, v pořadu ale zcela chybí zástupci organizací ABA terapie, certifikovaní odborníci na metodu, zástupci rodičů apod. Pořad je tedy informačně omezený co do rozsahu pohledů, jež poskytuje.

Jaroslava Matýse zároveň nelze považovat za nezávislého odborníka. V roce 2019 komentoval vystoupení Greta Thunbergové na klimatickém summitu v New Yorku a vyjadřoval se k diagnóze Thunbergové v rozporu se standardy profese.²⁹ Jeho výroky odsoudili jako nepravdivé a stigmatizující rodiče dětí s poruchami autistického spektra a adresovali otevřený dopis³⁰ ministroví zdravotnictví. Na základě veřejné i odborné (Psychiatrická společnost ČLS JEP) odezvy Matýs odstoupil ze svých funkcí v expertních společnostech. Rovněž se vyjadřoval k tomu, že autismus je „cestou k penězům a výhodám“, především zneužívání sociálních dávek.³¹ V roce 2020 kandidoval za hnutí Trikolóra do Senátu za obvod č. 69. Žádná z těchto skutečností není v pořadu zmíněna – jsou zamlčeny. Jak navíc vyplývá z rozhovoru v DVTV,³² který poskytla režisérka Šárka Maixnerová, tvůrkyně pořadu s Matýsem sympatizují a chápou jej jako svého druhu hrdinu; lze se tedy domnívat, že pořad má přispívat i k rehabilitaci či návratu Matýse do veřejného prostoru. To jen prohlubuje pochybnosti o veřejném zájmu, jenž autorky zastupují, a to především i proto, že v pořadu není přiznaná ani jeho politická činnost.

Divák není seznámen ani s kontextem péče o děti s poruchami autistického spektra, ani s kontextem vzniku a provozu centra, není seznámen s principy metody ABA, kterou má

---

²⁹ <https://www.info.cz/zpravodajstvi/cesko/sef-detskych-psychiatru-greta-proziva-strach-a-uzkost-svet-je-pro-ni-cernobily> (31. 5. 2021)

³⁰ <https://atypmagazin.cz/otevreny-dopis-ministru-zdravotnictvi-nesouhlas-se-setrvanim-mudr-jaroslava-matyse-ve-vedoucich-pozicich-ceske-pedopsychiatrie2/> (31. 5. 2021)

³¹ <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sef-detskych-psychiatru-matyse-rezignoval-na-funkci-kvuli-svy/r~4ca21418e50a11e9b259ac1f6b220ee8/> (31. 5. 2021)

³² <https://video.aktualne.cz/dvtv/odhalili-jsme-neodbornou-terapii-celime-sproste-kampani-rika/r~431d18b2a2a911eb8e470cc47ab5f122/> (31. 5. 2021)

sledovat, je představena jen velmi obecně ve vztahu k legislativnímu procesu v ČR. Tak se zavádějícím způsobem exponuje jako především politický problém (v úvodu pořadu). Pořadu tak chybí i informační hustota čili uvedení všech relevantních informací, stejně jako hloubka čili množství faktů a motivů doprovázejících a vysvětlujících základní body. Motivy aktérů jsou prezentovány formou výpovědí a úvah protagonistky, a tak je nelze považovat za faktické, pouze za názory. Není dán prostor vysvětlit jednání aktérů jiným způsobem, než jak jej rámuje autorky, chybí zcela jakékoliv další indicie či souvislosti, jejichž prostřednictvím by si diváci mohli učinit vlastní názor na osoby a motivy jednání aktérů. Výrazně je akcentován fakt, že hlavní aktérky na záznamech skrytou kamerou nemluví dobře česky, což bez dalšího vysvětlení je nutné považovat za stigmatizující a diskriminační přístup. Z výše uvedeného vyplývá, že pořad je informačně chudý a nenaplnuje kritéria objektivitě kladené na investigativní žurnalistiku, protože postrádá jak hustotu, hloubku, tak i rozsah informací nutných k tomu, aby si divák mohl na prezentované skutečnosti utvořit vlastní názor. To je problematické i proto, že zaznamenané jednání (terapie) není možné soudit z pozice laika, ale jde o odborný problém. Tím se zásadním způsobem pořad liší od výše jmenovaných příkladů ze zahraničí, které odhalovaly společensky škodlivé jednání, jež je schopen posoudit divák i bez potřebného expertního vzdělání. Pořad zamlčuje odbornou diskuzi a celkový stav problému péče o děti s poruchou autistického spektra v Česku a může tak diváka vést k mylným představám – je tak přímo v rozporu s etickým imperativem nevydávat domněnky za fakt a nedeformovat zprávy zmlčením důležitých dat (EKS 1. f).

2.4 Re prezentace dětí

Z normativního základu vyplývá, že k zobrazování dětí, *nota bene* oslabených svojí zdravotní situací, je třeba přistupovat velmi citlivě. Souhlas rodičů (zde nadále používáme pro zjednodušení jako synonymum se „zákonný zástupce“) s natáčením je třeba mít vždy, pokud vzhledem k charakteru pořadu či schopnostem nezletilého dítě není schopno posoudit všechny podstatné aspekty své účasti, „nebo o tom vyvstanou pochybnosti“ (ČT 16.21); Česká televize je navíc povinna zákonné zástupce na jejich žádost o natáčení informovat (ČT 16.24). Výjimkou je případ, kdy by např. šlo o týrané dítě, kterému je třeba vzhledem k okolnostem zaručit anonymitu, a to i proti zákonnému zástupci (ČT 16.11). Výjimka nicméně implicitně předpokládá jak souhlas dítěte (jenž v tomto případě vzhledem ke

kognitivním schopnostem nezletilých nebyl možný), tak i fakt, že zákonný zástupce se na týrání podílí či je přímo jeho původcem. Všechna oborová ustanovení jsou založena především na předpokladu, že má být chráněno dítě i jeho integrita, do níž patří i rodinné prostředí apod.

Ve vysílaném pořadu jsou sice děti anonymizovány (přiměřenost této anonymizace však nelze bez znalosti kontextu jejich každodenního života přesně určit),³³ nicméně v předchozí verzi (která byla poskytnuta k šíření v rámci internetu) tato anonymizace dostatečná nebyla a duch těchto ustanovení byl jednoznačně porušen. V případě vysílaného pořadu je otázkou, zda je ve veřejném zájmu jednání dětí (i třeba rozostřených) natáčených proti jejich vůli i vůli rodičů sledovat. Jak už bylo konstatováno, laik není schopen posoudit, zda jde o škodlivou podobu terapie či nikoliv; týrání se neproказuje, ani autorky týrání dokázat nechtějí.

Odborník, který záběry komentuje, není certifikovaným odborníkem na danou metodu a jak už jsme vysvětlili, nelze jej považovat za nezávislého a nestranného. I v případě, že by autorky záběry ukázaly např. více odborníkům zároveň, kteří by o ní diskutovali, anebo ji komentovali, není zde žádný důvod, aby byly záběry uvedeny v prvním plánu obrazu – stačilo by je prezentovat např. na monitoru před odborníky (jak se děje částečně i zde). V podobě, v jaké jsou použity, jsou nesdělné a ilustrační, což jde opět proti duchu zobrazování dětí, jak bylo výše uvedeno, a to zvláště vzhledem k tomu, že jde o materiál natočený skrytě.

Vzhledem k tomu, že v pořadu jsou akcentovány situace, v nichž dochází k projevům odporu či smutku u dětí, lze konstatovat, že hlavní význam záběrů je emocionální čili vytvoření určité atmosféry, která má vést diváka k lítosti. To je opět v rozporu s výše uvedenými pravidly k používání podobných záběrů a jde o praxi blízkou senzacionalismu. Tak je narušena důstojnost dětí, které nejsou brány jako účely o sobě (se svými postoji, potřebami, integrálním rodinným prostředím atd.), ale pouze užívány jako prostředky pro demonstraci tezí a emocionální účinek.³⁴

Vyjádření Jaroslava Matýse nelze hodnotit bez potřebných odborných znalostí v psychologii či psychiatrii. Avšak vzhledem k tomu, že v minulosti byl odbornou i rodičovskou veřejností kritizován za stigmatizační výroky a rovněž jeho volba slov a vyjádření v pořadu jsou velmi

---

³³ Vzhledem k tomu, že komunita rodin s dětmi s poruchami autistického spektra je poměrně malá, může člověk znalý souvislostí děti identifikovat podle dospělých, kteří se v dokumentu objevují. Nejsme schopni takto posoudit, nakolik je taková obava reálná či nikoliv, soustředíme se pouze na obecný divácký pohled.

³⁴ Odkazujeme zde na obecně přijímaný deontologický princip kantovské etiky – definici lidské důstojnosti jakožto pojetí člověka jako účelu o sobě.

expresivní a emocionální, lze konstatovat, že jeho vyjádření v pořadu mohou rovněž být stigmatizační (nicméně tuto skutečnost by musel potvrdit odborník v dané oblasti). Jak jsme již výše upozornili, Matýs v minulosti nerespektoval „pravidlo Goldwater“,³⁵ jež zapovídá psychiatrům poskytovat veřejná a mediální vyjádření či komentáře k diagnózám a zdravotnímu stavu pacientů, které sami nevyšetřili. I v tomto pořadu přímo komentuje zdravotní stav dětí na záznamu (když hovoří o možné „mentální retardaci“), čímž se dopouští porušení tohoto pravidla. Je třeba zároveň upozornit, že tímto pravidlem by se měli řídit i novináři (a nepožadovat komentář ke zdravotnímu stavu dětí), ač není přímo vtěleno do profesních norem.³⁶ Jeho vyjádření jsou velmi ostrá a emocionální a přispívají k senzačnímu vyznění pořadu.

Rozhodně měly autorky dbát předběžné opatrnosti a vyhnout se spolupráci s takto zatíženým odborníkem, navíc měly dbát diverzity odborníků, a to i vzhledem k duchu ustanovení Kodexu ČT (16.10).³⁷ Pavel Král, který se na závěr pořadu k věci střízlivěji vyjadřuje, nemá tolik prostoru jako Matýs a jeho prohlášení působí účelně (i proto, že opět nejde o odborníka zastupujícího některou z organizací specializovaných na danou metodu). Je otázkou, nakolik zajišťuje právě jeho volba onu diverzitu (informační rozsah), o které jsme hovořili v předchozí části. Podle našeho názoru nevyvazuje autorky z povinnosti do pořadu zahrnout i odborníky na danou metodu.

Za velmi problematický je třeba považovat fakt, že autorky z natáčení pořadu zcela vynechaly rodiče dětí. Jde o hrubé porušení etických principů, které by bylo možné ospravedlnit jen prokazatelným proviněním rodičů ve vztahu k jejich dětem např. v případě týrání. To však není tento případ. Navíc se takový přístup zpronevěřuje zásadám investigativní či chápatelké žurnalistiky, která má zastupovanou skupinu (v tomto případě tedy děti a jejich rodiny) reprezentovat (viz např. pořad ČT *Černé ovce*). Jak dokládá dokumentace komunikace s Českou televizí, rodiče informovali médium o tom, že s natáčením dětí nesouhlasí a že s nimi instituce ani autoři nekomunikovali, rovněž vyjádřili svůj nesouhlas s tím, že by měly

---

³⁵ Aaron LEVIN, Goldwater Rule's Origins Based on Long-Ago Controversy. *Psychiatric News*, 25. 8. 2016. On-line: <https://psychnews.psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/appi.pn.2016.9a19> (31. 5. 2021)

³⁶ Meredith A. LEVINE, Journalism Ethics and the Goldwater Rule in a „Post-Truth“ Media World. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 45(2), 2017, s. 241–248.

³⁷ Dané ustanovení se sice týká cyklických publicistických pořadů, nicméně z jeho ducha lze vyvodit, že normativně Česká televize má dbát na to, aby byl divák seznámen s rozmanitostí pohledů na odbornou otázku. V daném pořadu jde o kontroverzní téma a nelze tedy spoléhat na jediného odborníka.

autorky disponovat velkým množstvím natočeného materiálu.³⁸ Tyto obavy rodičů je třeba považovat za oprávněné, protože autorky v pořadu neprokazují, že by rodiče nějakým způsobem svým dětem ubližovaly tak, že by bylo potřeba tyto děti před jejich vlastním rodiči chránit dle výše uvedených ustanovení.

Je tedy třeba konstatovat, že zobrazení dětí v pořadu i jejich natáčení bez souhlasu rodičů je vzhledem k absenci jasné artikulace veřejného zájmu ospravedlňující vynechání rodičů z procesu natáčení velmi hrubým porušením novinářské etiky, jež v této míře nemá v současném českém televizním vysílání obdoby.

3. Závěr

Na základě výše řečeného lze shrnout, že pořad *Obchod s nadějí* z cyklu *Infiltrace*, vysílaný v České televizi dne 12. 4. 2021, porušuje standardy novinářské etiky, a to především tím, že masivně používá nepoctivé prostředky, i když jasně neartikuluje veřejný zájem, který by autorky k tomu opravňoval, nenaplnuje standard pro informační hustotu, rozsah a hloubku, čili neuvádí zobrazené skutečnosti do souvislostí, nepředává divákovi všechna důležitá fakta a spoléhá převážně na názory protagonistky a dvou expertů (kteří průběžně komentují konkrétní problémy, třetí pak v souhrnu v závěru), z nichž ani jeden není odborníkem přímo na zobrazovanou metodu (ABA). Autorky rovněž nedaly prostor protistraně a zcela obešly rodiče dětí, jež jsou skrytou kamerou natáčeny. Použití záběrů s dětmi není samo o sobě sdělné a nelze jejich použití v takové míře považovat za adekvátní vzhledem k nejasné artikulaci veřejného zájmu; působí spíše senzačně a ilustrativně. Tak pořad hrubým způsobem porušuje etické zásady natáčení s dětmi.

Za základní problém z hlediska dramaturgického lze považovat fakt, že cyklus sice adaptuje formát běžný v některých zahraničních televizích, ale nezaměřuje se primárně na mocenské instituce s výrazným vlivem do společnosti (policie, úřady, velké ekonomické subjekty) a na zastupování marginalizovaných, jak je v tomto formátu běžné; naopak v tomto konkrétním případě nelze určit čí zájmy autorky přímo zastupují. Lze se domnívat, že pořad může přispět ke stigmatizaci lidí s poruchami autistického spektra, a to vzhledem ke kontroverznosti experta, jenž autismus interpretuje. S tím souvisí i další problém: tento druh formátu je plně

---

³⁸ Viz Výzva k mimosoudnímu urovnání sporu, námitka proti zpracování osobních údajů, adresovaná České televizi AK Hartman, Jelínek, Fráňa a partneři dne 7. dubna 2021.

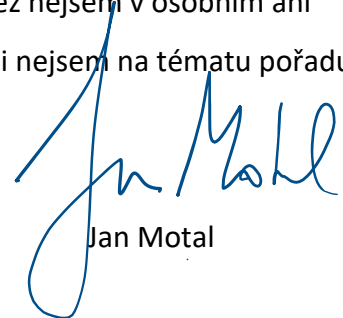
funkční tehdy, když se zabývá obecně srozumitelnými problémy (pracovní podmínky, zločin, rasismus), k nimž není třeba zvláštních expertních znalostí. To v tomto případě neplatí, neboť posoudit, co se na prezentovaných záznamech děje, nemůže nikdo bez předchozí odborné obeznámenosti s terapeutickými postupy a systémem terapeutické péče v ČR. Autorky nepředkládají dostatek informací pro to, aby člověk mohl těchto znalostí nabýt a udělat si vlastní názor. Etická pochybení jdou tedy ruku v ruce s dramaturgickou nedůsledností v uplatňování formátových charakteristik.

Výše řečeným není dotčeno, že v daném případě skutečně nějaký veřejný zájem může být – pouze je třeba konstatovat, že pořad není dostatečně profesionálně zpracován na to, aby divák mohl získat dostatek dokladů, že tomu tak skutečně je.

Prohlášení o absenci střetu zájmů

Prohlašuji, že jsem posudek zpracoval samostatně, zcela nezávisle a „pro bono“, čili bezúplatně, na žádost JUDr. Ondřeje Moravce, Advokátní kancelář Hartmann, Jelínek, Fráňa a partneři, s. r. o. se sídlem Sokolovská 49/5, Praha 8, Karlín; rovněž nejsem v osobním ani jiném vztahu k žádnému ze zúčastněných aktérů či stran sporu, ani nejsem na tématu pořadu osobně, finančně či jinak zainteresován.

V Praze dne 31. 5. 2021

Jan Motal